

Les

Bedankt voor het downloaden van dit artikel.
De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

nt2@uitgeverijboom.nl
redactie@tijdschriftles.nl

Les 210 juni 19 20

'Klas, we gaan een verhaal maken. Het verhaal gaat over een ...?'

Petra Popma

Werken met
'learner generated stories'
in de alfaklas

Onlangs verscheen de **Leerlijn Alfabetisering ISK**.¹ Over de onderdelen van de leerlijn, de streefdoelen en de woordenlijst van 600 woorden voor in de ISK-alfaklas, dachten experts mee. De experts werd ook gevraagd hun lesideeën te delen. Dat leverde mooie lesvoorbeelden op, zoals die van de TPRS-les **Naar de supermarkt** van de klas van expert en alfadocente Heleen Yalaju.

at je blad om. een afspraak: waarom, wanneer ngen om 9 uur sporten. n buitenschoolse activiteit, zoals

'Klas, we gaan een verhaal maken. Het verhaal gaat over een ...?' Zo begint Heleen Yalaju haar les aan haar alfaklas (ISK Walcheren). De klas gaat wat rechterop zitten, deze werkvorm kennen ze. Naarmate de les vordert gaan de leerlingen steeds meer op het puntje van hun stoel zitten en doet iedereen actief mee. Ze schrijven met elkaar een verhaal dat ze zelf bedenken – met steun van de docent – en spelen het na. Ze leren woorden, ze lezen, ze schrijven, en ze lachen.

Ze schrijven met elkaar een verhaal dat ze zelf bedenken (...) en spelen het na

Een verhaal maken met de klas

Bij deze aanpak zorgt de docent voor betekenisvolle, expliciete en systematische instructie. Het verhaal dat met elkaar wordt bedacht wordt ook een **learner generated story** genoemd. Een deel van de input komt van de docent, de rest wordt ingebracht door de klas. De woorden die Heleen voor deze les tot doelwoorden heeft gekozen komen uit de **Basiswoordenlijst Alfabetisering ISK**.² Het is een combinatie van plaatsen: **de klas, de supermarkt, de wc**, dingen: **de appel, de sinaasappel**, een paar werkwoorden: **lopen, fietsen**, en een paar andere woorden: **ver, snel**. De docent biedt de betekenis, de uitspraak en de schriftelijke vorm aan door gebruik te maken van een afbeelding met het woord eronder, door voorwerpen te laten zien (sinaasappel, appel) en door uit te beelden (fietsen, snel). De leerlingen hoeven eerst nog niets te doen, alleen de input te absorberen door te luisteren en te kijken.

Dan gaat het maken van het verhaal beginnen: Klas, we gaan een verhaal maken. Het verhaal gaat over een ...? Als de klas niet meteen reageert stelt de docent een vraag: Gaat het verhaal over een meisje of een jongen? Een meisje, roept een leerling. Ah!, zegt de docent, het verhaal gaat over een meisje! Gaat het meisje naar de wc? Of gaat het meisje naar de supermarkt? Een leerling: Naar de supermarkt! Docent: Het meisje gaat naar de supermarkt. Hoe gaat het meisje naar de supermarkt? Gaat ze lopen? Of gaat ze fietsen? En zo gaat het verhaal verder. De docent typt de zinnen en maakt ze zichtbaar op het bord. Incorrecte zinnen worden tot goede, korte zinnen gevormd, zo veel mogelijk in contact met de klas. Meer gevorderde leerlingen worden uitgedaagd zelf een bijdrage te leveren aan het verhaal en ook voor hen interessante en relevante woorden en zinnen toe te voegen: Wat kopen zij nog meer in de supermarkt, hoe gaan zij naar de winkel? Leerlingen die al kunnen lezen lezen het verhaal mee op het bord, leerlingen die nog bezig zijn te ontdekken wat 'schrift' en 'lezen' is kijken naar de docent: die typt, wijst naar het bord, herhaalt de zinnen nog eens. Ze leren dat je wat je zegt ook met tekens kunt weergeven en dat je het dan weer kunt lezen: de start van het proces van leren lezen. De leerlingen die een reactie geven op de vragen van de docent oefenen hun spreekvaardigheid.

De docent biedt de doelwoorden steeds opnieuw aan, door de zinnen voor te lezen, door de afbeeldingen

Het verhaal wordt vervolgens gebruikt voor oefening van technisch lezen en schrijven

en de voorwerpen er nog eens bij te pakken ter ondersteuning en door voor te doen. Zo wordt de betekenis van de woorden ingeslepen. Dat gebeurt nog eens extra als een paar leerlingen naar voren mogen komen om het verhaal uit te beelden. Ze doen alsof ze naar de supermarkt fietsen (dat wil zeggen naar de afbeelding van de supermarkt die nu in de hoek van het lokaal hangt) en dat ze daar hun boodschappen doen, en hebben lol om de leerling die eerst nog even naar de wc moet, zoals ze bedacht hebben.

Van mondeling naar schriftelijk

Het verhaal wordt vervolgens gebruikt voor oefening van technisch lezen en schrijven, waarbij er op verschillende niveaus wordt gewerkt: leerlingen op Alfa A-niveau gaan de nieuwe woorden uit het verhaal van het bord overschrijven, leerlingen op Alfa B-niveau gaan het hele verhaal overschrijven en leerlingen op Alfa C-niveau vertellen het verhaal eerst nog een keer aan elkaar waarbij ze mogen spieken op het bord, en schrijven het verhaal dan zo veel mogelijk uit het hoofd op. De meeste leerlingen gaan dus zelfstandig, al dan niet in duo's, aan de slag met hun eigen lees-, spreek- en schrijftaak.

De docent geeft ondertussen verlengde instructie aan de minst gevorderde leerlingen in de klas, en spreekt het verhaal nog eens met hen door. Deze leerlingen worden uitgedaagd de zinnen van de docent te herhalen met veel aandacht voor goede uitspraak. In een volgende les kan het verhaal opnieuw gebruikt worden als les- en leesmateriaal. Een goede manier om ervoor te zorgen dat de nieuwe woorden voldoende herhaald worden. Omdat de docent bewust woorden en 'handige zinnen' opneemt die betrekking hebben op het leven op school en het dagelijks leven van leerlingen, kan de leerling al snel komen tot functionele schrijftaken als een boodschappenlijstje maken en een routebeschrijving geven.

Woorden leren én onthouden

In eerdere artikelen voor **Les** zijn al tips gegeven voor effectief woordenschatonderwijs en voor hoe je leerlingen een snelle start kunt geven in de alfaklas³ met de TPRS-techniek van het 'cirkelen'.⁴ De manier waarop docent Heleen met TPRS werkt is een mooie manier om deze techniek nóg sterker neer te zetten. De aanpak biedt gecontextualiseerde, betekenisvolle instructie die op de leeftijd en het niveau van de leerling is afgestemd, met expliciete en systematische instructie, die gefocust is op fonemisch bewustzijn, klank-tekens koppeling en woordherkenning. Deze 'geheel-deelgeheel-instructie' is een uitgebalanceerde benadering van alfabetisering (Bigelow & Vinogradov, 2011)⁵. In praktijk ziet het er dus zo uit: de docent start met betekenisvolle gehelen (woorden, zinnen), met duidelijke

taaldoelen voor ogen: een overzichtelijk aantal hoogfrequente en voor de leerling relevante woorden, aandacht voor verstavaardigheid en uitspraak en aandacht voor hoe je de woorden en zinnen schrijft en leest. Het resultaat is een afgerond verhaal, dat weer dient als basis voor volgende lesinhouden, en dat de leerlingen gemakkelijker kunnen onthouden dan wanneer de woorden los zouden worden aangeboden. Met de gedifferentieerde, doelgerichte aanpak voor oefening van de inhoud en vorm van het verhaal kan iedere leerling leren aan de streefdoelen die voor hem of haar op dit moment belangrijk zijn. De een schrijft het verhaal uit zijn hoofd op, een goede oefening voor memoriseren, zinnen maken, spelling, een tekst opbouwen, enzovoort. De ander praat met de docent het verhaal nog eens door en oefent met de uitspraak van de woorden.

Er wordt bewust gekozen voor een mix van soorten woorden, en dus niet alleen fruit bijvoorbeeld of woorden rond 'het huis', waarbij alle kamers en meubels worden geleerd. Fruit en huis zijn weliswaar herkenbare zaken die zich in de directe omgeving van leerlingen bevinden, maar zijn lastiger te onthouden omdat woorden allemaal in hetzelfde 'vakje' in het mentale lexicon zitten. Woorden aanbieden in de vorm van een betekenisvol verhaal vergemakkelijkt het onthouden aanzienlijk. Dat laten de leerlingen van Heleen zien als ze het verhaal de volgende les weer oppakt: ze zien het verhaal weer voor zich en herinneren zich de woorden en de zinnen, en de grappige situaties die het uitspelen opleverde.

Wat ook mooi is, is dat leerlingen uitgedaagd worden zelf iets in te brengen gedurende de les, iets van hun eigen kennis, fantasie of durf te laten zien, wat ze helpt hun zelfkennis en zelfvertrouwen te ontwikkelen. Ook zorgt het samen denken, werken, spelen en in beweging zijn voor een gevoel van gemeenschappelijkheid, belangrijk voor het gevoel van veiligheid en ontwikkeling van (spreek)durf.

Zelf verhalen maken in de alfaklas?

Met een aantal ingrediënten kun je zelf aan de slag:

- Selecteer een aantal doelwoorden (maximaal tien). De **Basiswoordenlijst Alfabetisering ISK** biedt een selectie van hoogfrequente woorden, op voor leerlingen in de ISK relevante thema's. A4'tjes met een afbeelding van het woord en met het woord eronder of op de achterkant zijn handig.
- Kijk naar het niveau van de leerlingen: wie zit op Alfa A-, Alfa B-, Alfa C-niveau, en bepaal op basis daarvan van welke leerlingen je meer actieve inbreng en productieve taken vraagt (woorden inbrengen, zinnen maken, het verhaal navertellen, het verhaal uit het hoofd opschrijven) en voor wie ontwikkeling van receptieve vaardigheden (luisteren, overschrijven) voor nu voldoende is.

